

SAMRØÐA

Vígdis Finnbogadóttir: FRÁ FLIPPPARA TIL FORSETA

– Tað sigur seg sjálvt, at helmingurin av heimsins íbúgvum eisini má verða umboðaður har, sum valdið liggur. Uttan kvinnur fáa vit eitt sera fátækt samfelag, sigur Vígdis Finnbogadóttir, fyrrverandi forseti Íslands

Barbara Holm

Tað er bláur himmal, sólin bakar oman og niðan, og veðrið er av tí allar fagraða hendan mikudagin í Norðurlandahúsinum, tá ið undirritaða var so heppin at fáa ein hálv-an tíma einsamøll saman við Vígdis Finnbogadóttir.

Í Norðurstovu í Norðurlandahúsinum er dekkjað fagurliga upp. Tað sæst, at tað er ein hátíðarstund í mentanarmiðdeplinum, nú fyrsti kvinnuligi forsetin í heiminum er komin á almenna vitjan í Føroyum. Og skráin er tøtt pakkað. »30 minuttir er tað tit fáa« vóru boðini frá samskiparanum.

85 ára gamla kvinnan trínur inn í rúmið og setur seg væl til rættis. Tá hon varnast, at fotografur eisini er í rúminum, sum skal taka myndir til hesa grein, fer hon eftir taskuni. Lítla speglið verður tikið úr, og hon ger seg í stand. »Fyrst tjekka vit hárið og so eru tað varrnar. Skal eg geva tær eitt vakurleikatipp vildi tað verið altíð at hava triggjar varrastiftir á. So fært tú tín heilt egna lit« segði inspirerandi kvinnan, sum ikki sær út til at vera ein dag eldri enn 70 ár.

Beinan vegin er greitt, at kvinnur, kvinnurørslan og javnstøða eru tey mest brennandi hjartamálini hjá íslendsku stríðskvinnuni. Og bráðliga eru vit aftur í 1975 til heimskennda Frídagin hjá Kvinnunum í Íslandi.

24. oktober í 1975 fóru túsundtals íslenskar kvinnur á gøturnar. Tær kallaðu tað ikki fyri eina streiku, men fyri ein frídag.

– Kropp á kroppi fóru íslenskar kvinnur bliðar inn til stjórar sínar, og spurdu um at fáa frí seinnapartin. »Eg skal hittast í kvinnufelagnum«, søgdu allar. Men menninir vistu væl, hvat gekk fyri seg. Vit høvdu allar lovað hvørjari aðrari at halda tætt um endamálið,

men onkursvegna var tað farið út um allar geilar. So teir tordu ikki annað enn fryntligir at svara »ja«, greiður Vígdis frá.

Stjórnarnir hildu fyri, at best var at lata kvinnurnar møtast, og síðani fór einki meira at spírast burturúr. Men tað var júst tað øvugta, sum hendi. Hesin dagurin broytti heimin.

– Tað fór ein skelkur gjøgnum íslenska samfelagið, tí bráðliga mátti alt vinnulív, ja alt samfelagið

stongja. Har vóru onga banka-kvinnur at taka ímóti kundunum, ongar flakakvinnur at hageiða fiskin, ongar kassadamur at taka ímóti vørunum. Einkir riggaði í samfelagnum hendan dagin, greiður Vígdis frá.

Hon kennir ongan kvinnu, sum ikki helt frí tiltikna frídagin í 1975. Og tað var hesin dagurin, sum eigur størstu orsök til, at Vígdis gjørdist fyrsti kvinnuligi forsetin í heiminum.

Breiddi sum til alt samfelagið

– Vit hava lyndi til at minnst tað sum eitt stríð millum menn og kvinnur. Men veruleikin var, at tað vóru kvinnur, sum vóru ímóti og menn, sum vóru fyrri, fortelur Vígdis hendan góðveðursdag í Norðurlandahúsinum.

Men tær kvinnur, sum vóru ímóti, hildu seg heima við hús. Tær mótarbeiddu ikki kvinnurørsluni, hóast tær ikki luttóku í sjálvari gonguni. Og bráðliga var heimurin ein annar í Íslandi. Hetta árið var eisini Kvinnurnar ár sambært ST.

– Tað var helst ætlað kvinnum í triðjaheimslandum, men kvinnur í Íslandi hugsaði »ja, hatta fara vit at brúka til okkurt«, greiður Vígdis frá.

Eftir hendan dagin í oktober í 1975 vaknaði Íslandi, og menn og kvinnur stóðu saman um, at til forsetavalið í 1980 skuldi ein kvinna á listan. Men hvør skuldi tað vera?

– Kvinnur vóru framvegis traditionellar tá. Vit høvdu kanska ikki sjálvsálitið til at bjóða okkum fram. Ikki sum kvinnurnar í dag. So ein umfatandi leiting fór í gongd eftir tí kvinnu, sum skuldi bjóða seg fram sum forsetavalevni, sigur Vígdis.

Ein dagin var navnið Vígdis Finnbogadóttir nevnt í einum lesarabrævi. Hon var tá artistiskur stjóri í sjónleikarahúsinum í Reykjavík. Og undirtøkan fyrri henni sum valevni bara vaks.

– Eg vildi als ikki at byrja við. Men kropp á kroppi komu alskyns fólk í sjónleikarahúsið og vildu yvirtala meg til at stilla upp. At enda segði ein starvsfelagi við meg »nú mást tú taka avgerð. Vit stuðla tær óansæð, hvat tú velur«. Eg tók stóðu til at sagt nei, men var so fryntlig, at eg biðaði til morgunin eftir at ringja. Tá eg so umsiðir fekk høvið at takka nei fekk eg at vita, at tað var ov seint. Fráboðanin

var send miðlunum. Og so bleiv, greiður Vígdis smílandi frá.

Við teprum meiriluta gjørdist Vígdis fyrsti kvinnuligi forsetin í heiminum við forsetavalið í 1980.

Meira strævið fyri kvinnur

Hetta var endin av 70'unum, og tað vil so siga, at hippitíðin var framvegis í hæddini. Og hóast tað ikki sæst á vælklæddu kvinnuni hendan dagin í Norðurlandahúsinum, so búði tá ein lítil hippi ella flippari, sum tað kallaðist í Føroyum, í Vígdis Finnbogadóttir.

– Eg minnst, eg mátti út at keypa nýggj, formel klæði og hugsa um, hvussu eg førði meg fram. Soleiðis er tað ikki fyrri menn, sigur Vígdis.

Menn skulu allar hægst keypa sær eitt nýtt skips og einar penar skógvar. Men kvinnur mugu nærmast skifta alt klædnaskápið út, skulu tær fara frá at vera sæddur sum glaður hippi til forsetavalið.

– Eg hugsaði nógv um hvussu eg førði meg fram og var ógvuliga tilvitað um, at eg umboðaði allar kvinnur í heiminum. Eg var ímyndin av, at tað ber væl til at broyta hvussu heimurin sær kvinnur, um bara vit berjast fyrri tí, greiður Vígdis frá.

Kring knøttin setti Ísland seg av álvara á heimskortið, tá ið kvinnurnar fóru á gøturnar hendan dagin í 1975. Og ikki minni, tá ið fyrsta kvinnan tók sæti sum forseti í heiminum. Stuðulin kring knøttin var stórur, og Vígdis minnst, at kvinnur allastaðni sóu ein nýggjan heim lata seg upp.

Nógv broytt

Hvussu sært tú so stríðið um javnstøðu í dag í mun til í 1975? er tann næsti spurningurin, sum Vígdis